

**Pregled instrumenata za
mjerenje lokusa kontrole**

3. Pregled instrumenata za mjerenje lokusa kontrole

Posljednjih desetljeća razvijen je veliki broj različitih instrumenata za mjerenje konstrukta lokusa kontrole što ukazuje na izazove i poteškoće vezane uz njegovo mjerenje. Neke od razlika odnose se na operacionalizaciju samog konstrukta i indikatore koji se koriste. Druga razlika odnosi se na dimenzionalnost koja varira od jedne bipolarne dimenzije (unutarnje-vanjsko), preko zasebnih dimenzija unutarnjeg ili vanjskog lokusa, do višedimenzionalnih mjera kojima se ispituje veći broj faktora što utječu na ishode. Treća razlika ukazuje na generalnost lokusa, pri čemu se može ispitivati opća kontrola nad događajima u životu ili se ispituje doživljaj lokusa u specifičnim područjima kao što su posao, roditeljstvo, zdravlje i dr. Četvrtu razliku predstavlja usmjerenost na različite vrste procesa koji su predmet kontrole ili su uključeni u mehanizme kontrole kao što su kognicije, emocije ili ponašanje. Sljedeća razlika odnosi se na ciljanu populaciju za koju je pojedini upitnik prilagođen kao što su npr. djeca ili odrasli, vozači, oboljeli od određene vrste bolesti i sl. Osim toga, dio instrumenata usmjeren je primarno na atribucije različitih uzroka na osnovi kojih se posredno može zaključivati o vrsti lokusa. Autori se slažu da je iznimno važno odabrati instrument primjeren ciljevima konkretnog istraživanja ili dijagnostike (Rotter, 1975). Pregled velikog broja radova ukazuje na češću uporabu lokusa s ciljem ispitivanja njegove povezanosti s drugim konstruktima, dok je rjeđe cilj individualna dijagnostika i ispitivanje individualne razine lokusa. Lefcourt (1991) naglašava da je razmjerno mali broj instrumenata koji su opremljeni primjerenim normativnim podacima za individualno vrednovanje rezultata.

Ovo poglavlje sadrži prikaz osnovnih informacija za dvadeset i jedan upitnik namijenjen mjerenju lokusa kontrole (za dva upitnika opisane su i originalne verzije, kao i prilagodbe na hrvatski jezik). Za svaki od instrumenata navedene su osnovne informacije o teorijskoj operacionalizaciji predmeta mjerenja, predložene subskele (dimenzije), prikaz osnovnih metrijskih karakteristika, kao i primjeri čestica. Potencijalnim korisnicima ovaj prikaz može biti koristan pri odabiru prikladnog mjernog instrumenta ovisno o ciljevima planiranog istraživanja, ali i kao okvir za promišljanje mogućih pristupa mjerenju lokusa kontrole. U preostalim poglavljima knjige navedene su osnovne informacije i o nekim drugim mjerama lokusa korištenim u specifičnim područjima istraživanja (npr. akademski lokus kontrole)

3.1. Mjere generaliziranog lokusa kontrole

Rotterov upitnik lokusa kontrole (RIE – *Internal-External Locus of Control Scale*) detaljnije je opisan jer predstavlja klasični i najčešće korišten instrument za ispitivanje lokusa kontrole. Zasnovan je na originalnom Rotterovom shvaćanju lokusa kao jednodimenzionalnog i generaliziranog očekivanja o faktorima odgovornim za ishode/potkrepljenja širokog spektra događaja. Prve instrumente za mjerenje lokusa kontrole razvili su početkom pedesetih godina Rotterovi suradnici J. Phares i nešto kasnije W. James na Sveučilištu Ohio (Lefcourt, 1991). Na osnovi iskustava s početnim verzijama upitnika, Rotter 1966. objavljuje svoju verziju upitnika (RIE) i polazi od koncepta o jednoj bipolarnoj dimenziji internog nasuprot eksternom lokusu kontrole. Provjere faktorske strukture Rotterovoga originalnog upitnika sustavno ukazuju na višedimenzionalnost, što ju opisuje i autor izvještavajući o jednom generalnom faktoru te nekoliko grupnih koji objašnjavaju manju proporciju varijance (Rotter,

1966, Rotter, 1975). Sadržajna analiza upitnika ukazuje na potencijalne uzroke višedimenzionalnosti te neke konceptualne probleme vezane uz procese koji se izazivaju upitnikom. Upitnik se sastoji od 23 para tvrdnji koji od ispitanika zahtijevaju prisilni izbor jedne od ponuđenih opcija. Analiza sadržaja ukazuje na svega šest tvrdnji formulirane u prvom licu (npr. „Kada pravim planove gotovo sam siguran(a) da ih mogu ostvariti“; „Ono što mi se događa ovisi samo o meni“) i dominantno se odnose na procjene općih događaja bez specifikacije područja. Ostale tvrdnje formulirane su u obliku općenitih stavova (npr. „Bez prave prilike nitko ne može postati dobar vođa“) ili se procjenjuje lokus kod drugih ljudi (npr. „Jedan od najvažnijih razloga postojanja ratova proizlazi iz činjenice da ljudi nemaju dovoljno interesa za politiku“) koji ne mora nužno implicirati lokus procjenjivača. S obzirom na područje procjene, približno 11 tvrdnji, odnosi se na opće događaje („ljudske nevolje posljedica su pogrešaka koje čine sami ljudi“), 9 na socijalne ili političke odnose (korupcija, razlozi izbivanja ratova, ugled, vodstvo u društvu i sl.) te 3 na uzroke (ne)uspjeha u akademskom kontekstu. S obzirom na heterogenost sadržaja generalni faktor često ukazuje na uvjerenje o osobnoj kontroli i povezan je s tvrdnjama formuliranim u prvom licu (Cherlin i Brookover Bourque, 1974). Drugi faktor uključuje opće tvrdnje o procjeni imaju li općenito ljudi kontrolu nad događajima u životu i opisan je tvrdnjama formuliranim u trećem licu. Dio analiza ukazuje na dva faktora opisana kao „osobna kontrola“ i „socio-politička kontrola“. Collins (1974) navodi da tvrdnje usmjerene na unutarnje i vanjske faktore nisu međusobno visoko povezane. To ukazuje na mogućnost da ljudi procjenjuju oba izvora podjednako mogućim, pri čemu ih ne doživljavaju isključivim. Dvije faktorske analize hrvatskog prijevoda skale (hijerarhijska komponentna i analiza imagea) ukazuju na osam, odnosno šest faktora prvoga reda u čijoj osnovi se može pretpostaviti postojanje jednoga generalnog faktora drugog reda (Knezović, 1981). Također je moguće da pojedine tvrdnje nisu sadržajno primjerene za odrasle ispitanike (npr. „Ocjene koje dobivam izravno ovisе o tome koliko učim“), dok druge mogu biti izvan iskustva mlađih ispitanika („Običan građanin može utjecati na odluke vlade“). U četvrtom poglavlju opisani su rezultati dijela istraživanja u kojima je korišten RIE.

Aritmetičke sredine rezultata, koje navodi Rotter u originalnom radu iz 1966., iznosile su $M = 8.5$ za žene i $M = 8.1$ za muškarce. Tijekom vremena prosječne vrijednosti pomaknute su prema višim vrijednostima, tj. većoj ekternalnosti. Tako Strickland i Haley (1980) navode $M = 12.2$ za žene i $M = 11.3$ za muškarce. Pregled velikog broja istraživanja i validacijskih studija ukazuje na razmjerno stabilan raspon aritmetičkih sredina između 11 i 12, uz standardnu devijaciju od približno 4. Razlike između muškaraca i žena nisu konzistentne, ali češće idu u smjeru veće ekternalnosti kod žena, što se dijelom može objasniti sustavnim razlikama na pojedinim česticama koje opisuju stereotipna muška i ženska ponašanja ili su pristrane s obzirom na spolne/rodne uloge (Strickland i Haley, 1980). Unatoč nedostacima potvrđenim kroz validacijske studije, RIE je i dalje vrlo čest izbor istraživača koji ispituju lokus kontrole.

Naziv	RIE – Internal-External Locus of Control Scale
Autor(i) i godina	Rotter, J., 1966.
Svrha	Skala je namijenjena ispitivanju generaliziranog očekivanja o uzrocima potkrepljenja ishoda životnih događaja. Teorijsko je polazište da se uvjerenje o čimbenicima koji kontroliraju ishode događaja može pozicionirati na jednoj općoj dimenziji koja je na jednom polu opisana unutarnjim faktorima vezanim uz ispitanika, a na drugom polu vanjskim faktorima.
Opis	Rotterova skala je vjerojatno najčešće korištena mjera lokusa kontrole i proizlazi iz Rotterovog originalnog koncepta lokusa kao jednodimenzionalnog konstrukta koji se odnosi na generalno očekivanje osobe o faktorima što kontroliraju događaje u njegovu životu. Internalni lokus uključuje uvjerenja osobe da sama kontrolira ishode (svojim ponašanjem, sposobnostima, karakteristikama i sl.), dok eksternalni lokus odražava doživljaj osobe da su za ishode događaja odgovorni vanjski faktori kao što su vanjske sile, sreća, socijalni kontekst, druge osobe i sl.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 29 parova tvrdnji, od kojih se 23 boduju, dok 6 predstavlja neutralne čestice koje se ne boduju. Svaka čestica sastoji se od dviju tvrdnji, od kojih jedna opisuje unutarnje, a druga vanjske uzroke odgovorne za ishode događaja. Zadatak ispitanika jest da odabere onu tvrdnju za koju smatra da je točnija. Odabir svake opcije koja se odnosi na eksternalne faktore, boduje se s jednim bodom, a internalne opcije s nula bodova. Ukupni rezultat može varirati u rasponu od 0 (internalni lokus) do 23 (eksternalni lokus).
Primjer čestica	a) Mnogi nepovoljni događaji u životu čovjeka djelomično su rezultat loše sreće. b) Ljudske nevolje posljedica su grešaka koje čine sami ljudi. a) Ono što mi se događa ovisi samo o meni. b) Ponekad mi se događa da osjetim kako nemam dovoljnu kontrolu nad smjerom kojim je krenuo moj život
Metrijske karakteristike	Rotter u originalnom članku navodi skromnu pouzdanost tipa unutarnje konzistencije od .70 (KR), i test-retest koeficijent između .60 (muškarci) i .83 (žene). I većina istraživača izvještava o razmjerno niskoj pouzdanosti. Rotter navodi složenu faktorsku strukturu koja rezultira jednim generalnim faktorom i manjim brojem grupnih faktora. Većina naknadnih provjera ukazuje na višedimenzionalnost skale. Kako je Rotterov upitnik korišten u više od 50% svih istraživanja, postoje brojni rezultati koji upućuju na njegove metrijske karakteristike i prediktivnu valjanost. Brojne validacije Rotterove skale ukazuju na njezinu višedimenzionalnost koja se može interpretirati na različite načine. Broj faktora u različitim analizama varira od dva do pet (Rotter, 1966, Furnham i Steele, 1993; Furnham, 2009) ili čak osam (Knezović, 1981). Korelacije s inteligencijom kreću se od 0 do -.20.
Originalni izvor	Rotter, J. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement, <i>Psychological Monographs</i> , 80 (1), Whole No. 609.

Naziv	ANSIE – Adult Nowicki-Strickland Internal-External Control Scale
Autor(i)	Nowicki, S. i Duke, M. E., 1974.
Svrha	Skala ANSIE namijenjena je ispitivanju lokusa kontrole kao generaliziranog očekivanja izvora potkrepljenja, kao što je slučaj kod Rotterove skale RIE.
Opis	Skala ima sličnu namjenu kao i Rotterov upitnik i također podrazumijeva bipolarni koncept internalnog nasuprot eksternalnom očekivanju izvora potkrepljenja. S obzirom na format pitanja, čini se jednostavnijom za razumijevanje prosječnim ispitanicima, ali je sadržajno razmjerno heterogena.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 40 pitanja na koja se odgovara s Da ili Ne. Ukupan rezultat varira u rasponu od 0 (internalni lokus) do 40 (eksternalni lokus).
Primjer čestica	„Smatrate li da su neki ljudi naprosto rođeni sretni?“ „Ako stvari krenu dobro od jutra, čini li ti se da će se tako i nastaviti, bez obzira što ti učinio?“ „Smatraš li da je bolje biti pametan nego sretan?“
Metrijske karakteristike	Pouzdanost je zadovoljavajuća i kreće se u rasponu od .74 do .86 (procjena metodom diobe testa na dva dijela). Unatoč konceptualnoj sličnosti, skala ANSIE korelira s Rotterovim upitnikom između .44 i .68, a s IPC subskalom „internalnog lokusa“ -.24, subskalom „moćni drugi“ .24 te subskalom „slučajnosti“ .40.
Originalni izvor	Nowicki, S. i Duke, M. (1974). A Locus of Control scale for college as well as non-college adults. <i>Journal of Personality Assessment</i> , 38, 136-137.

U dijelu domaćih istraživanja korištena je kratka Skala ekternalnosti autora P. Bezinovića. Zbog sadržajne homogenosti, jednostavne strukture i zadovoljavajuće pouzdanosti, prikladna je kao mjera generalizirane ekternalnosti kao zasebne dimenzije.

Naziv	Skala ekternalnosti
Autor(i)	Bezinović, P., 1990.
Svrha	Skala je namijenjena ispitivanju dimenzije ekternalnosti, tj. pripisivanja opće uzročnosti događaja vanjskim faktorima. Sadržaj tvrdnji odražava fatalističku orijentaciju prema kojoj isključivo sudbina, predodređenost, sreća i slučajnosti određuju što će se pojedincu dogoditi.
Opis	Skala je jednodimenzionalna i sadržajno homogena. Uključuje samo tvrdnje koje ukazuju na ekternalnost, tako da visoki rezultat ukazuje na visoku ekternalnost, dok nizak rezultat ukazuje na nisku ekternalnost, ali ne nužno i visoku internalnost.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 10 čestica koje sadržajem ukazuju na uvjerenje da vanjski utjecaji (sudbina, sreća i sl.) utječu na ishode životnih događaja. Stupanj slaganja uz svaku tvrdnju izražava se na ljestvici od 5 stupnjeva (0 = uopće se ne slažem; 5 = u potpunosti se slažem). Ukupni rezultati mogu varirati u rasponu od 0 do 40 bodova, a viši rezultat ukazuje na višu ekternalnost.
Primjer čestica	„U mnogim slučajevima čini mi se da sudbina određuje što će mi se dogoditi.“
Metrijske karakteristike	Rezultati primjena potvrđuju postojanje generalnog faktora uz pouzdanost ukupnog rezultata između .80 i .90 (Cronbach alfa).
Originalni izvor	Bezinović, P. (1990). Skala ekternalnosti (lokus kontrole). U: N. Anić (Ur.), Praktikum iz kognitivne i bihevioralne terapije III (str. 155-157). Zagreb: Društvo psihologa Hrvatske

Višedimenzionalna skala lokusa kontrole (IPC) autorice Hane Levenson jedna je od češće korištenih mjera generaliziranog lokusa. Autorica vanjski lokus dodatno razdvaja na dimenziju „moćnih“ drugih osoba koje utječu na ishode događaja te na faktor slučaja. Ovako konceptualizirana skala uključuje tri dimenzije, ali je i dalje usmjerena na generalizirano uvjerenje o lokusu bez specifikacije područja kontrole.

Naziv	IPC - Levenson Multidimensional Locus of Control Scale (Višedimenzionalna skala lokusa kontrole)
Autor(i) i godina	Levenson, H., 1973.
Svrha	Višedimenzionalna skala lokusa kontrole autorice Hanne Levenson pripada među češće korištene mjere općeg ili generaliziranog lokusa kontrole. Predstavlja proširenje Rotterovog koncepta lokusa podjelom ekternalnog lokusa na dvije komponente. Sadrži subskele internalnog lokusa, ekternalnog lokusa vezanog uz „moćne“ druge osobe i ekternalnog lokusa vezanog uz „slučajnosti“.
Opis	Originalna skala IPC sastoji se od 3 subskele. Subskala internalnosti (I – Internality) mjeri stupanj u kojemu osoba vjeruje da ima kontrolu nad vlastitim životom. Subskala „moćni drugi“ (P – Powerful Others) odnosi se na uvjerenje osobe da druge važne ili utjecajne osobe kontroliraju njihov život. Treća subskala „slučajnosti“ (C – Chance) odnosi se na uvjerenje da slučajnosti utječu na događaje u životu osobe. Subskele P i C odnose se na ekternalni lokus kontrole.
Broj čestica i način odgovaranja	Sastoji se od 24 čestice na koje se odgovara na skali sa šest uporišnih točaka (-3 = “U potpunosti se ne slažem“, +3 = “U potpunosti se slažem“). Svaka od subskala sadrži po 8 čestica. Ukupni rezultati na subskalama variraju u rasponu od 0 do 48 (kako bi se izbjegle negativne vrijednosti, rezultatima se pridodaje konstanta 24).
Primjer čestica	Subskala I: „Hoću li uspjeti u nekoj aktivnosti ili ne, najviše ovisi o mojim sposobnostima.“ Subskala P: „Ljudi poput mene imaju jako malu šansu da zaštite vlastite interese kada se nađu u sukobu s drugim moćnijim pojedincima ili grupama.“ Subskala C: „Teško mogu izbjeći da na moje rezultate ne utječe loša sreća.“
Metrijske karakteristike	Skala je validirana na različitim uzorcima i pokazala je zadovoljavajuće metrijske karakteristike. Subskele ekternalnosti P i C međusobno koreliraju između .40 i .60, a sa subskalom internalnosti između -.20 i .20. Korelacije s Rotterovom RIE skalom su razmjerno niske (npr. subskala I sa Rotterovom skalom korelira oko -.40, ostale dvije skale između .20 i .40). Pouzdanosti subskala nisu visoke i kreću se između .60 i .80 procjenjivane različitim metodama.
Originalni izvor	Levenson, H. (1973). Reliability and validity of the I, P, and C scales – A multidimensional view of Locus of Control. Proceedings from the American Psychological Association Convention: Montreal, Canada.

3.2. Mjere lokusa kontrole za djecu

Nowicki i Strickland (1973) su izradili skalu prilagođenu djeci mlađeg uzrasta, uključujući i osnovnoškolsku dob. Skala je namijenjena ispitivanju generaliziranog lokusa i validacije potvrđuju jednu dimenziju unutarnjeg nasuprot vanjskom lokusu. Lefcourt (1991) navodi da se generalni faktor ponekad interpretira i kao opći doživljaj bespomoćnosti, što u ranoj fazi razvoja može ukazivati na ozbiljne poteškoće u prilagodbi. U ranijem poglavlju je naglašeno da je važno mjere lokusa sadržajno prilagoditi dobi i karakteristikama ciljanog uzorka. Skala se sadržajno i konceptualno podudara sa Skalom lokusa kontrole ANSIE namijenjenoj odraslim ispitanicima (Nowicki i Duke, 1974).

Naziv	CNSIE – Nowicki-Strickland Internal-External Control Scale for Children
Autor(i)	Nowicki, S. i Strickland, B. R. 1973.
Svrha	Skala ANSIE namijenjena je ispitivanju lokusa kontrole kao generaliziranog očekivanja izvora potkrepljenja kod djece kao što je slučaj kod Rotterove skale RIE.
Opis	Skala ima jednak sadržaj kao i skala ANSIE, osim što su termini „drugi ljudi“ odmijenjeni s „druga djeca“ i sl. Skala ima sličnu namjenu kao i Rotterov upitnik te također podrazumijeva bipolarni koncept internalnog nasuprot eksternalnom očekivanju izvora potkrepljenja. Autori predlažu i dvije kraće verzije za mlađu djecu. Skala je prikladna za osnovnoškolsku djecu, a autori predlažu i usmeno zadavanje pitanja za mlađe uzraste.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 40 pitanja na koja se odgovara s Da ili Ne. Ukupan rezultat varira u rasponu od 0 (internalni lokus) do 40 (eksternalni lokus).
Primjer čestica	„Smatraš li da su neka djeca naprosto rođena sretna?“ „Ako stvari krenu dobro od jutra, čini li ti se da će se tako i nastaviti, bez obzira što ti učinio?“ „Smatraš li da je bolje biti pametan nego sretan?“
Metrijske karakteristike	Pouzdanost procijenjena metodom diobe testa kreće se između .63 (najmlađa dob, 3. do 5. razred) do .81 (starija dob, 12. razred). Utvrđeno je da internalnost raste s dobi te da je povezana s nešto višim rezultatima na mjerama akademskog postignuća, ali ne i s inteligencijom.
Originalni izvor	Nowicki, S. Jr. i Strickland, B. R. (1973). A Locus of Control Scale for Children. <i>Journal of Consulting and Clinical Psychology</i> , 40, 148-154.

Connel je 1985. objavio Višedimenzionalnu skalu za ispitivanje percepcije kontrole kod djece. Skala zahvaća kauzalne atribucije u nekoliko različitih područja relevantnih za djecu osnovnoškolske dobi. Prva se odnosi na općenite atribucije događaja u životu, dok su preostale usmjerene na atribucije uspjeha i neuspjeha u području školskog postignuća, odnosa s vršnjacima i u sportu.

Naziv	MMCP – Multidimensional Measure of Children's Perceptions of Control
Autor(i)	Connel, 1985.
Svrha	Upitnik je namijenjen ispitivanju kauzalnih atribucija kojima djeca opisuju uspjeh i neuspjeh u različitim područjima života.
Opis	Upitnik je namijenjen djeci osnovnoškolskog uzrasta i ispituje njihove atribucije uspjeha i neuspjeha u tri specifična područja ponašanja i na općoj razini. Iako je usmjeren na atribucije, Upitnik MMCP u osnovi zahvaća lokus kontrole.
Broj čestica i način odgovaranja	Upitnik se sastoji od 48 čestica podijeljenih u 4 dijela od po 12 čestica, pri čemu svaki dio zahvaća jedno od sljedećih područja ponašanja: kognitivno (školsko postignuće), socijalno (odnosi s vršnjacima), tjelesno (sport) i opće. Unutar svako od navedenih područja ponašanja po 4 čestice odnose se na nepoznate uzroke, utjecaj moćnih drugih osoba i internalnu kontrolu. Uz svaku tvrdnju ispitanici trebaju na ljestvici od 4 stupnja procijeniti koliko tvrdnja točno opisuje njihovo ponašanje (4 = potpuno točno; 1 = uopće nije točno). Ukupno je moguće kreirati 12 subskalnih rezultata: 4 za svako od područja ponašanja i po tri vrste uzroka unutar svakog područja.
Primjer čestica	<p>Kognitivno područje: „Kada dobijem lošu ocjenu u školi, obično ne znam zašto se to dogodilo.“ „Kada dobijem dobru ocjenu u školi, to je obično stoga što sam se svidio nastavniku.“ „Ako želim dobiti dobre ocjene u školi, moram se za to sam potruditi.“</p> <p>Socijalno područje: „Kada se nekome ne sviđam, ne mogu pronaći razlog za to.“ „Ako želim biti važan član razreda moram se svidjeti popularnim učenicima.“ „Ako se ja nekome sviđam, razlog je način na koji se ponašam prema toj osobi.“</p> <p>Tjelesno područje: „Kada pobijedim u sportu mnogo puta ne mogu razumjeti zašto se to dogodilo.“ „Kada pobijedim u sportu to je najčešće zato jer je moj protivnik igrao loše.“ „Mogu biti dobar u bilo kojem sportu ako se dovoljno potrudim.“</p> <p>Opće područje: „Mnogo puta ne mogu odrediti zašto su mi se dogodile neke dobre stvari.“ „Kada želim nešto za sebe, moram zamoliti ljude koji mi to mogu ostvariti.“ „Mogu kontrolirati većinu stvari koje mi se događaju u životu.“</p>
Metrijske karakteristike	Na uzorku učenika osnovnih škola pouzdanosti subskala kreću se u rasponu od .43 do .70, pri čemu su pouzdanosti 9 od 12 subskala veće od .60 (Cronbach alfa). Faktorska analiza uglavnom potvrđuje tri faktora unutar svakog područja, s izuzetkom socijalnoga. Rezultati u testovima postignuća sustavno su povezani s atribucijama vezanim uz kognitivno područje. Svaka od tri vrste atribucija sustavno je povezana s dječjom intrinzičnom ili ekstrinzičnom orijentacijom unutar razreda. Atribucije povezane s nepoznatim uzrocima najbolji su prediktor akademskog postignuća, afekata i upravljanja kognicijama.
Originalni izvor	Connel, J.P. (1985). A new multidimensional measure of children's perception of control. <i>Child Development</i> , 56, 1018-1041.

Jednu od ključnih odluka pri izboru instrumenta za ispitivanje lokusa kontrole predstavlja područje kontrole koje se želi zahvatiti. Klasično shvaćanje lokusa usmjereno je na generalno uvjerenje o faktorima koji utječu na život pojedinca, dok su brojni istraživači interes pomaknuli prema ispitivanju lokusa kontrole u specifičnim područjima. Kao što je spomenuto u prethodnom poglavlju, Turnipseed (2014) izražava određenu skeptičnost prema usko specijaliziranim mjerama, ali naglašava da mogu omogućiti bolju predikciju specifičnih oblika ponašanja, osobito za područja s kojima ispitanici imaju određeno iskustvo.

3.3. Mjere lokusa kontrole u području zdravlja

Veći broj instrumenata namijenjenih ispitivanju kontrole u specifičnim područjima ponašanja odnosi se na područje zdravlja te ponašanja vezanih uz prevenciju i održavanje tjelesnog i mentalnog zdravlja. U nastavku je opisano pet instrumenata koji se odnose na uvjerenja o kontroli u području zdravlja. Jedan od najčešće korištenih instrume-

nata za ispitivanje općega zdravstvenog lokusa kontrole jest Višedimenzionalna skala zdravstvenog lokusa kontrole Walstona i suradnika (1978). Hill i Bale (1980) predlažu Skalu lokusa kontrole mentalnog zdravlja (MHLC), koja se može primjenjivati i u istraživanjima, ali i kliničkom radu jer zahvaća vrlo značajna uvjerenja koja klijenti razvijaju vezano uz mogućnosti kontrole poremećaja u području mentalnog zdravlja. Krizmanić i Szabo (1992) razvijaju Upitnik za ispitivanje percipiranog izvora kontrole zdravlja koji uključuje četiri različite subskale, odnosno četiri skupine faktora koji utječu na opće zdravlje osobe. Četvrti instrument odnosi se na ispitivanje internalnog-eksternalnog lokusa kontrole vezanog uz konzumaciju alkohola. Autori originalne skale su Keyson i Janda (1972), a opisana je i prilagodba skale za primjenu na hrvatskom jeziku (Gavrančić, Proroković, i Penezić, 2006). Peti instrument u području zdravstvenog ponašanja odnosi se na lokus kontrole pri održavanju tjelesne težine (Saltzer, 1982).

Naziv	MHLC – Multidimensional Health Locus of Control
Autor(i)	Wallston, K. A., Wallston, B. A., i DeVellis, 1978.
Svrha	Ispitivanje lokusa kontrole, odnosno uvjerenja o faktorima koji utječu na zdravlje pojedinca.
Opis	Skala se sastoji od 3 odvojene subskale: internalni zdravstveni lokus (IHLC – internal HLC), slučajnosti (CHLC – chance HLC) i moćne druge druge osobe (PHLC – Powerful others). S obzirom na strukturu slična je Skali IPC (Levenson), ali je sadržajem usmjerena na percepciju uzroka odgovornih za zdravlje pojedinca. Faktor „internalnog zdravstvenog lokusa kontrole“ predstavlja vjerovanje u mogućnost osobne kontrole nad zdravljem, faktor „slučajnosti“ odnosi se na vjerovanje da slučajni faktori (sudbina, sreća) utječu na zdravlje, dok treći faktor „moćne druge osobe“ ukazuje na vjerovanje pojedinca da njegovo zdravlje ovisi utjecajnim drugim ljudima kao što su liječnici, obitelj ili prijatelji. Razvijene su dvije ekvivalentne forme Skale.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 18 čestica raspodijeljenih u 3 subskale. Stupanj slaganja uz svaku tvrdnju izražava se na ljestvici od 6 stupnjeva (1 = u potpunosti se slažem; 6 = u potpunosti se ne slažem). Rezultati se izražavaju zasebno za svaku subskalu i mogu varirati u rasponu od 6 do 36.
Primjer čestica	Subskala internalnosti: „Ja kontroliram svoje zdravlje“. Subskala slučajnosti: „Moje dobro zdravlje u najvećoj mjeri je rezultat sreće“. Subskala moćne druge osobe: „Zdravstveni profesionalci kontroliraju moje zdravlje“.
Metrijske karakteristike	Procjene pouzdanosti subskala varirale su između .55 i .83 (Cronbach alfa). Korelacija internalne subskale s ekvivalentnom subskalom kod Levenson iznosi .57, dok ostale dvije subskale nemaju značajne korelacije sa Levensoničinim subskalama općeg lokusa. Korelacije između subskala su niske i potvrđuju neovisnost tri dimenzije.
Originalni izvor	Wallston, K. A., Wallston, B. A., i DeVellis (1978). Development of the Multidimensional Health Locus of Control Scale, Health Education Monographs, 6, 171-170.

Naziv	MHLC – Mental Health Locus of Control Scale
Autor(i)	Hill, D. J., Bale, R. M., 1980.
Svrha	MHLC predstavlja bipolarnu mjeru percepcije uzroka povezanih s tretmanom psiholoških problema. pri čemu internalni lokus znači da osoba (klijent) preuzima odgovornost za promjene, dok eksternalni lokus naglašava veći značaj terapeuta, odnosno vanjskih faktora.
Opis	Skala je korisna u području psihološkog tretmana i terapije jer nudi uvid u klijentovu percepciju uzroka odgovornih za uspješnost tretmana. Eksternalnost je u ovom slučaju povezana s uvjerenjima da su mentalne bolesti povezane s vanjskim uzrocima koje pacijent ne može kontrolirati.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala sadrži ukupno 22 tvrdnje od kojih se 14 odnosi na eksternalne uzroke, a 8 na internalne. Stupanj slaganja uz svaku tvrdnju izražava se na ljestvici od 6 stupnjeva (1 = u potpunosti se slažem; 6 = u potpunosti se ne slažem). Ukupni rezultat može varirati u rasponu od 22 do 132, a viši rezultat ukazuje na veći značaj terapeuta, odnosno vanjskih faktora na djelotvornost tretmana.
Primjer čestica	„Psihoterapija je namijenjena ljudima koji ne mogu sami riješiti probleme i treba im netko snažniji od njih da im pomogne.“
Metrijske karakteristike	Koeficijent pouzdanost (alfa) iznosi .84. MHLC ne korelira s Rotterovim upitnikom lokusa kontrole što znači da zahvaća drugi prostor doživljaja kontrole. Korelacija s vjerovanjima u uzroke mentalnih bolesti iznosi .40 ($p < .001$). Postoji niska negativna korelacija s obrazovnim statusom ($-.21$; $p < .001$).
Originalni izvor	Hill, D.J. i Bale, R.M. (1980). Development of the Mental Health Locus of Control and Mental Health Locus of Origin Scales. Journal of Personality Assessment, 44, 148-156.

Naziv	ZLK-92 – Upitnik za ispitivanje percipiranog izvora kontrole zdravlja
Autor(i)	Krizmanić, M. i Szabo, S., 1992.
Svrha	Upitnik je namijenjen ispitivanju uvjerenja o faktorima koji utječu na zdravlje pojedinca, odnosno percepciji izvora kontrole vlastitog zdravlja.
Opis	Upitnik se sastoji od četiri subskale. Tri se odnose na ekternalni lokus kontrole: „važne druge osobe“ (Evd), utjecaj „sudbine, slučaja i Boga“ (Es), utjecaj „okolnosti“ (Eo). Četvrta subskala odnosi se „internalne“ faktore (I). Skala je korištena u više istraživanja u Hrvatskoj.
Broj čestica i način odgovaranja	Svaka od četiri subskale sastoji se od 8 čestica tako da je ukupni broj čestica u upitniku 32. Na tvrdnje se odgovara na ljestvici od 4 stupnja (1 = uglavnom ne vjerujem; 4 = u potpunosti vjerujem). Rezultati se izražavaju za svaku subskalu zasebno, na osnovi čega se mogu formirati dva rezultata koji ukazuju na internalni (raspon od 8 do 32) i ekternalni (24 do 96) zdravstveni lokus kontrole.
Primjer čestica	„Vjeruješ li da liječnici mogu izliječiti većinu bolesti od kojih možeš oboljeti?“ „Vjeruješ li da zagađeni zrak ili buka škode tvom zdravlju?“
Metrijske karakteristike	Pouzdanosti procijenjene Cronbachovim alfa koeficijentom razmjerno su niske i iznose .54 (I skala), .57 (Evd), .58 (Es) i .69 (Eo). Rezultati istraživanja pokazuju da Upitnik omogućuje predviđanje nekih oblika zdravstvenog ponašanja (redovitost odlaska na neke vrste zdravstvenih pregleda). Korelacije između subskala kreću se u rasponu od .00 do .40.
Originalni izvor	Krizmanić, M. i Szabo, S. (1994). Priručnik za Upitnik za ispitivanje percipiranog izvora kontrole zdravlja ZLK-90. 2. Izdanje. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Naziv	DRIE – Drinking-Related Locus of Control (Skala internalnog-eksternalnog lokusa kontrole uzimanja alkohola)
Autor(i)	Keyson i Janda, 1972. Autori skale su Keyson i Janda, ali su validaciju skale provodili Donovan i O'Leary, zbog čega se u većini tekstova nalaze i njihova imena.
Svrha	Skala je namijenjena ispitivanju lokusa kontrole vezanog uz različite aktivnosti koje uključuju konzumaciju alkohola.
Opis	DRIE skala sastoji se od 25 čestica koje se odnose na različite faktore koji mogu potaknuti konzumaciju alkohola, odnosno probleme s alkoholom. Internalni lokus karakterističan je za osobu koja smatra da je sama odgovorna za ispijanje alkohola i s tim povezane probleme. Eksternalni lokus ukazuje na uvjerenje da su problemi s alkoholom, kao i uspješnost liječenja povezani s vanjskim faktorima (okolina, sudbina i sl.)
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 25 parova tvrdnji, a ispitanik treba odabrati onu tvrdnju koja najbolje opisuje njegovo ponašanje. Ukupni rezultat može teorijski varirati od 0 do 25 i ukazuje na višu ekternalnost pri konzumaciji alkohola, tj. veći značaj vanjskih faktora na konzumaciju.
Primjer čestica	a. Jedan od glavnih razloga zašto ljudi piju je to što se ne mogu nositi sa svojim problemima. b. Ljudi piju jer ih okolnosti prisiljavaju.
Metrijske karakteristike	Pouzdanost skale (alfa i KR) kreće se oko .77. Faktorska analiza rezultirala je s tri ortogonalna faktora: nesposobnost pojedinca da se odupre porivu za pićem (intrapersonal), nesposobnost osobe da se odupre socijalnim pritiscima (interpersonal) te utjecaj slučajnosti i trećih osoba (general control factor).
Originalni izvor	Donovan, D. M. i O'Leary, M. R. (1978). The Drinking-Related Locus of Control Scale. Journal of Studies on Alcohol, 39, 759-784.

Naziv	Skala za mjerenje lokusa kontrole uzimanja alkohola (prilagodba originalne DRIE – Drinking-Related Locus of Control)
Autor(i)	Autori prilagodbe Gavrančić, M., Proroković, A. i Penezić, Z., 2006. (autori originalne skale Keyson i Janda, 1972)
Svrha	Skala za mjerenje lokusa kontrole uzimanja alkohola mjeri percepciju kontrole u svezi s pijenjem, nastalim problemima i apstinencijom. Kao i originalna skala, namijenjena je ispitivanju lokusa kontrole vezanog uz različite aktivnosti koje uključuju konzumaciju alkohola.
Opis	DRIE skala sastoji se od 25 čestica koje se odnose na različite faktore koji mogu potaknuti konzumaciju alkohola, odnosno probleme s alkoholom. Internalni lokus karakterističan je za osobu koja smatra da je sama odgovorna za ispijanje alkohola i s tim povezane probleme. Eksternalni lokus ukazuje na uvjerenje da su problemi s alkoholom, kao i uspješnost liječenja, povezani s vanjskim faktorima (okolina, sudbina i sl.)
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 25 parova tvrdnji, a ispitanik treba odabrati onu tvrdnju koja najbolje opisuje njegovo ponašanje. Ukupni rezultat može teorijski varirati od 0 do 25 i ukazuje na višu ekternalnost pri konzumaciji alkohola, tj. veći značaj vanjskih faktora na konzumaciju.
Primjer čestica	a. Jedan od glavnih razloga zašto ljudi piju je to što se ne mogu nositi sa svojim problemima. b. Ljudi piju jer ih okolnosti prisiljavaju.
Metrijske karakteristike	Pouzdanost skale (alfa) iznosi .88. Prilagođena skala je preliminarno validirana na uzorku liječenih alkoholičara. Korelacija skale s generaliziranom mjerom ekternalnosti iznosila je .17.
Originalni izvor	Penezić, Z. i Proroković, A. (2006). Skala za mjerenje lokusa kontrole uzimanja alkohola. Zbirka psihologijskih skala i upitnika. Sv.3 ur. Ćubela-Adorić, V.; Proroković, A.; Penezić, Z.; Ivana Tucak: Sveučilište u Zadru, Zadar.

Naziv	WLOC – The Weight Locus of Control Scale (Lokus kontrole tjelesne težine)
Autor(i)	Saltzer, E. B., 1982.
Svrha	Skala je namijenjena ispitivanju percepcije uzroka odgovornih za tjelesnu težinu.
Opis	WLOC je kratka skala kojom se ispituje procjena faktora odgovornih za održavanje tjelesne težine.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 4 tvrdnje, dvije opisuju vanjske, a dvije unutarnje uzroke koji utječu na tjelesnu težinu. Stupanj slaganja uz svaku tvrdnju izražava se na ljestvici od 6 stupnjeva (1 = u potpunosti se ne slažem; 6 = u potpunosti se slažem).
Primjer čestica	„I kada dobivam i kada gubim na težini, to ovisi isključivo o meni.“ „Održavanje optimalne težine uglavnom je stvar dobre sreće“.
Metrijske karakteristike	Test retest pouzdanost iznosila je .67, a Cronbachov alfa koeficijent .58. Skala u istraživanjima korelira nisko s revidiranim oblikom Rotterove skale .32 ($p < .001$) te -.21 ($p < .05$) s kraćom verzijom Skale zdravstvenog lokusa kontrole (HLC). Skala može biti korisna pri evaluaciji programa održavanja tjelesne težine jer se pokazalo da osobe s internalnim lokusom imaju tendenciju duljeg ostanka u tretmanu tjelesne težine i uspijevaju više smanjiti tjelesnu težinu. Rezultati mogu varirati u rasponu od 4 (internalnost) do 24 (eksternalnost).
Originalni izvor	Saltzer, E.B. (1982) The Weight Locus of Control (WLOC) Scale: A Specific Measure for Obesity Research, <i>Journal of Personality Assessment</i> , 46:6, 620-628.

3.4. Mjere lokusa kontrole za specifična područja ponašanja

Pregled literature ukazuje na veliki broj različitih mjera lokusa prilagođenih specifičnim područjima. U nastavku je opisano šest takvih instrumenata. Catania, McDermott i Wood (1984) objavljuju Skalu regulacije seksualnih odnosa u partnerskim vezama. Sljedeći instrument jest Skala bračnog lokusa kontrole (MLOC; Miller, Lefcourt i Ware, 1983) te prilagodba skale za uporabu na hrvatskom jeziku (Macuka, 2006). Treća je Skala lokusa kontrole u području roditeljstva (PLOC; Campis, Lyman i Prentice-Dunn, 1986). U nastavku su opisane dvije prilagodbe skala stranih autora za primjenu na hrvatskom jeziku. Prva je prilagodba Skale percipirane akademske kontrole (Sorić i Burić, 2001) te prilagodba Spectorove skale radnog lokusa kontrole SWLCS (Slišćević, Gregov, Tokić, 2014). Na kraju je opis Višedimenzionalne skale lokusa kontrole u prometu (T-LOC) koju su razvili Turner i Lajunen (2005).

Naziv	DSR – Dyadic Sexual Regulation Scale (Skala regulacije seksualnih odnosa u partnerskim vezama)
Autor(i)	Catania, McDermott i Wood, 1984.
Svrha	Skala je namijenjena ispitivanju uvjerenja o kontroli i regulaciji ponašanja vezanih uz seksualne aktivnosti s partnerom/icom.
Opis	Skala se sastoji od 11 tvrdnji koje opisuju uvjerenja o vlastitom utjecaju na iniciranje i kvalitetu seksualnih odnosa s partnerom/icom.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala sadrži 11 tvrdnji, a zadatak ispitanika jest da stupanj slaganja uz svaku tvrdnju izrazi na ljestvici od 7 stupnjeva (1 = u potpunosti se slažem; 6 = u potpunosti se ne slažem). Ukupni rezultat može varirati u rasponu od 11 (eksternalnost) do 77 (internalnost).
Primjer čestica	„Često sam ja inicijator seksualnog odnosa s partnerom/icom.“ „Seksualne odnose s partnerom/icom imam toliko često koliko ja to želim.“ „Osjećam da moj seksualni odnos s partnerom/icom završava ranije nego što bih ja to želio.“
Metrijske karakteristike	Cronbachov alfa koeficijent kreće se između .74 i .83. Internalni lokus kontrole u seksualnim aktivnostima povezan je s većim seksualnim zadovoljstvom, češćim seksualnim odnosima te manjom anksioznošću vezanom uz seksualno ponašanje. Nisu pronađene spolne razlike vezane uz ukupni rezultat.
Originalni izvor	Catania, J. A., McDermot, L. V. i Wood, J. A. (1984). Assessment of locus of control: Situational specificity in the sexual context. <i>Journal of Sexual Research</i> , 20, 310-324.

Naziv	MLOC – The Marital Locus of Control Scale (Skala bračnog lokusa kontrole)
Autor(i)	Miller, P. C., Lefcourt H. M., i Ware, E. E., 1983
Svrha	MLOC je skala namijenjena ispitivanju lokusa kontrole vezanog uz zadovoljstvo brakom.
Opis	Skalom se nastoji ispitati percepcija uzroka pozitivnih ishoda u braku, pri čemu se uzroci mogu pripisivati unutarnjim ili vanjskim faktorima. Skala s obzirom na sadržaj pokriva šest područja: seksualno funkcioniranje i afekte, komunikaciju, zadovoljstvo brakom, kompatibilnost, ugodna i neugodna iskustva i odgoj djece. Skala je podijeljena u četiri subskale nazvane „sposobnosti“, „trud“, „kontekst“ i „slučajnost ili sreća“. Koncept skale zasnovan je na Weinerovom konceptu kauzalnih atribucija.
Broj čestica i način odgovaranja	Originalna skala sastoji se od 44 tvrdnje raspodijeljene u četiri subskale: subskalu „sposobnosti“ (k = 12), subskalu „trud“ (k = 10), subskalu „kontekst“ (k = 15) i subskalu „slučajnost ili sreća“ (k = 7). Ispitanici procjenjuju stupanj slaganja sa sadržajem svake tvrdnje na ljestvici od 6 stupnjeva (1 = u potpunosti se slažem; 6 = u potpunosti se ne slažem). Autorice sugeriraju uporabu ukupnog rezultata koji može varirati u rasponu od 44 do 264 boda, a viši rezultat ukazuje na izraženiju eksternalnost
Primjer čestica	„Ako se potrudite u vezi, to će zasigurno garantirati uspješan brak.“ „Ponekad mi se čini kao da nema rješenja za nesporazume između mene i supruge/a.“ „Često su mi raspoloženja moje supruge/a potpuna misterija jer uopće nemam ideju što ih uzrokuje.“
Metrijske karakteristike	Pouzdanost je zadovoljavajuća (alfa iznosi .83), a faktorska analiza ukazuje na dva faktora opisana kao internalnost i eksternalnost. Korelacija skale s bračnim zadovoljstvom iznosila je -.29. Osobe s višim eksternalnim bračnim lokusom manje su zadovoljne brakom i manje intimne s partnerom/icom. Korelacija s Rotterovom RIE skalom iznosila je .43.
Originalni izvor	Miller, P. C., Lefcourt, H. M. i Ware, E. E. (1983). The construction and development of the Miller Marital Locus of Control Scale, <i>Canadian Journal of Behavioural Science</i> , 15, 266-279

Naziv	BLK – Skala bračnog lokusa kontrole (prilagodba MLOC – The Marital Locus of Control Scale)
Autor(i)	Miller, P. C., Lefcourt H. M., i Ware, E. E., 1983; autorica prilagodbe: Ivana Macuka, 2006.
Svrha	BLK je skala namijenjena ispitivanju lokusa kontrole vezanog uz zadovoljstvo brakom i predstavlja prijevod i prilagodbu originalne skale MLOC.
Opis	Skala bračnog lokusa kontrole (BLK) predstavlja prilagodbu izvorne skale bračne kontrole (MLOC – The Marital Locus of Control Scale; Miller, Lefcourt i Ware, 1983). Kao i originalna skala namijenjena je ispitivanju vjerovanja o internalnoj i eksternalnoj kontroli bračnog zadovoljstva. Skala je nakon provedenih statističkih analiza skraćena s originalne 44 čestice na 34 čestice. Rezultati se izražavaju kroz dvije subskale (internalnost i eksternalnost) čiji se rezultati odvojeno interpretiraju.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 34 čestice raspodijeljene u subskalu „internalnosti“ (k = 16) i subskalu „eksternalnosti“ (k = 18). Ispitanici procjenjuju stupanj slaganja sa sadržajem svake tvrdnje na ljestvici od 6 stupnjeva (1 = u potpunosti se slažem; 6 = u potpunosti se ne slažem). Rezultat na obje subskale izražava se kao zbroj odgovora na sve čestice pri čemu viši rezultat ukazuje na višu internalnost (teorijski raspon od 16 do 96), odnosno eksternalnost (teorijski raspon od 18 do 108).
Primjer čestica	„Ako se potrudite u vezi, to će zasigurno garantirati uspješan brak.“ „Ponekad mi se čini kao da nema rješenja za nesporazume između mene i supruge/a.“ „Često su mi raspoloženja moje supruge/a potpuna misterija jer uopće nemam ideju što ih uzrokuje.“
Metrijske karakteristike	Pouzdanost obje subskale iznosila je .77 (Cronbach alfa). Korelacija između subskala je nulta što opravdava njihovu zasebnu interpretaciju. Ranije studije ukazuju na povezanost internalnosti s bračnim zadovoljstvom.
Originalni izvor	Macuka, I. (2006). Skala bračnog lokusa kontrole. U: Zbirka psiholoških skala i upitnika. Svezak 3, Čubela-Adorić i sur. (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru, 2006, 7-15.

Naziv	PLOC – Parental locus of Control Scale (Skala lokusa kontrole u području roditeljstva)
Autor(i)	Campis, L. K., Lyman, R. D., i Prentice-Dunn, S., 1986.
Svrha	Skala ispituje uvjerenja o lokusu kontrole vezanom uz uspješne i neuspješne ishode odgoja djece.
Opis	Skala PLOC sastoji se od 47 čestica podijeljenih u pet subskala koje zahvaćaju različite domene odgoja djece i roditeljstva: roditeljska djelotvornost (k = 10), odgovornost (k = 10), sudbina/okolnosti (k = 10), roditeljska kontrola (k = 10) i dječja kontrola nad životom roditelja (k = 7). Kako subskala sudbine/okolnosti nije korelirala s mjerama problema u roditeljstvu autori ostavljaju mogućnost isključivanja ove subskale.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala sadrži ukupno 47 tvrdnji, a zadatak ispitanika je da na ljestvicama od 5 stupnjeva procijeni stupanj slaganja (1-uopće se ne slažem; 5- u potpunosti se slažem). Unatoč 5 dobivenih faktora autori predlažu i mogućnost korištenja ukupnog rezultata koji u tom slučaju ukazuju na veću eksternalnost u području roditeljstva.
Primjer čestica	Subskala roditeljske djelotvornosti: „Kada nešto loše krene između mene i mog djeteta, vrlo malo mogu učiniti da to popravim.“ Subskala odgovornosti: „Ja sam odgovaran za ponašanje moga djeteta.“ Subskala sudbine/okolnosti: „Nasljeđe značajno utječe na djetetovu ličnost i ponašanje.“ Subskala kontrole nad djecom: „Osjećam da uvijek imam kontrolu nad svojom djecom.“ Subskala dječje kontrole nad roditeljima: „Moj život uglavnom kontroliraju moja djeca.“
Metrijske karakteristike	Pouzdanost ukupnih rezultata iznosi .92 (Cronbach alfa), a cijela skala korelira s Rotterovom RIE skalom .33 (p < .01), pri čemu subskale roditeljske djelotvornosti i roditeljske kontrole ne koreliraju s Rotterovom skalom. Nedostaju primjerene norme dobivene na većim uzorcima roditelja.
Originalni izvor	Campis, L. K., Lyman, R. D., i Prentice-Dunn, S. (1986). The parental locus of control scale: Development and validation. Journal of Clinical and Child Psychology, 15, 260-267.

Naziv	Skala percipirane akademske kontrole (prijevod i prilagodba na hrvatski jezik)
Autor(i)	Perry, R. P., Hladkyi, S., Pekrun, R. i Pelletier, S.T. (2001). (autori prilagodbe: Sorić, I. i Burić, I.)
Svrha	Skala je namijenjena ispitivanju percipirane akademske kontrole, odnosno učeničkih uvjerenja o uzrocima njihovog uspjeha i neuspjeha u domeni školskog postignuća. Skala je više usmjerena na mjerenje percipirane kontrole iako sadržajem zahvaća i lokus.
Opis	Skala se zasniva na određenju akademske kontrole kao uvjerenja učenika o tome posjeduje li određene osobine kao što su intelektualna sposobnost, fizička otpornost, kapacitet za ulaganje truda, efikasne strategije za rješavanje zadataka, društvene vještine i obrazovno iskustvo, koje mogu pridonijeti njegovoj školskoj izvedbi. Prema autorima, skala sadrži čestice koje obuhvaćaju primarnu i sekundarnu akademsku kontrolu te želju za kontrolom.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od osam čestica na kojima ispitanik procjenjuje stupanj slaganja sa sadržajem tvrdnje na ljestvici od 5 stupnjeva (1 = uopće se ne slažem; 5 = u potpunosti se slažem). Ukupni rezultat se izražava kao zbroj odgovora na svih 8 čestica i može varirati u rasponu od 8 do 40. Viši rezultat ukazuje na veću percipiranu kontrolu.
Primjer čestica	„Imam veliku kontrolu nad svojim školskim postignućem.“ „Moji školski uspjesi često ovise o samoj sreći.“
Metrijske karakteristike	Pouzdanost izražena Cronbachovim alfa koeficijentom iznosila je .73, a faktorska analiza potvrđuje jednofaktorsku strukturu. Autorice hrvatske prilagodbe navode da primjene skale ukazuju na njezinu povezanost sa školskim postignućem, akademskom samoefikasnošću, samopoštovanjem i ciljnom orijentacijom na učenje.
Originalni izvor	Perry, R.P., Hladkyi, S., Pekrun, R., Pelletier, S.T. (2001). Academic control and action control in the achievement of college students: A longitudinal field study. <i>Journal of Educational Psychology</i> , 93(4), 776-789.
Hrvatska prilagodba	Sorić, I., Burić, I (2010). Skala percipirane akademske kontrole. U: Zbirka psiholoških skala i upitnika, Tucak Junaković, I., Čubela Adorić, V., Penezić, Z., Proroković, A. (Ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru.

Naziv	SSRLK – Spectorova skala radnog lokusa kontrole (SWLCS - Spector work locus of control scale)
Autor(i)	Spector, 1988.
Svrha	Spectorova skala namijenjena je mjerenju generaliziranog vjerovanja u kontrolu na radnom mjestu.
Opis	Primjene skale potvrđuju očekivane povezanosti unutarnjeg lokusa u području rada s boljim psihičkim i tjelesnim zdravljem, manjim doživljajem stresa i sagorijevanja na poslu, većim zadovoljstvom poslom i većom radnom uspješnosti te višom percipiranom socijalnom podrškom.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od ukupno 16 čestica podijeljenih u dvije subskele: subskalu internalnog lokusa (k = 8) i subskalu eksternalnog lokusa (k = 8). Ispitanici stupanj slaganja sa sadržajem tvrdnje izražavaju na ljestvici od 6 stupnjeva (1 = uopće se ne slažem; 6 = u potpunosti se slažem). Ukupni rezultati na obje skale ukazuju na višu internalnost, odnosno višu eksternalnost.
Primjer čestica	„U poslu napreduju ljudi koji ga dobro obavljaju.“ „Dobivanje posla koji želiš uglavnom je stvar sreće.“
Metrijske karakteristike	Koeficijent pouzdanosti (Cronbach alfa) za skalu internalnosti iznosi .81, a za skalu eksternalnosti .88. Eksploratornom faktorskom analizom potvrđena je dvofaktorska struktura skale. Korelacija među faktorima iznosi .30.
Originalni izvor	Spector, P. E. (1988). Development of the Work Locus of Control Scale. <i>Journal of Occupational Psychology</i> , 61(4), 335-340.
Hrvatska prilagodba	Slišćević, A.; Gregov, Lj. i Tokić, A. (2014). Spectorova skala radnog lokusa kontrole // Zbirka psiholoških skala i upitnika, 7 / Čubela Adorić, Vera ; Penezić, Zvezdan ; Proroković, Ana ; Tucak Junaković, Ivana (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 57-63

Naziv	T-LOC – Multidimensional Traffic Locus of Control Scale
Autor(i)	Turker, O. i Lajunen, T., 2005.
Svrha	Skala je namijenjena ispitivanju lokusa kontrole u vožnji s ciljem razlikovanja atribucije uzroka prometnih nesreća koji se mogu pripisati nisko razvijenoj vještini vožnje, drugim vozačima, vozilu i uvjetima te sudbini.
Opis	Skala je razvijena s ciljem ispitivanja povezanosti lokusa kontrole vozača s rizičnim i nesigurnim stilom vožnje. Analize pokazuju da je internalni lokus kontrole u ovom slučaju povezan s ukupnim brojem prometnih nesreća, agresivnom i nasilnom vožnjom i brojem prekršaja. Faktor „vozilo i uvjeti“ povezan je s brojem prometnih prekršaja, dok faktor „druge osobe“ negativno korelira s pogreškama u vožnji. U osnovi se skalom ispituju atribucije uzroka prometnih nesreća.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 15 tvrdnji koje opisuju različite uzroke kojima se mogu pripisati razlozi prometnih nesreća. Ispitanici na ljestvici od 5 stupnjeva (1 = uopće nije moguće; 5 = u potpunosti je moguće) procjenjuju koliko je vjerojatno da svaki navedeni uzrok dovede do prometne nesreće u slučaju kada oni upravljaju vozilom. Rezultat se izražava za svaku od četiri subskale zasebno: „vlastita vještina vožnje“ (k = 4), „drugi vozači (k = 5), „vozilo i uvjeti“ (k = 4) i „sudbina“ (k = 2).
Primjer čestica	„Hoću li doživjeti prometnu nesreću. u najvećoj mjeri ovisi o mojoj vozačkoj vještini“. „Hoću li doživjeti prometnu nesreću, u najvećoj mjeri ovisi o lošoj sreći“.
Metrijske karakteristike	Koeficijenti pouzdanosti za prve tri subskale (Cronbach alfa) kreću se od .69 do .79, dok za subskalnu „sudbina“ pouzdanost iznosi tek .44.
Originalni izvor	Ozkan, T. i Lajunen, T. (2005). Multidimensional traffic Locus of Control scale (T-LOC): Factor structure and relationship to risky driving. <i>Personality and Individual Differences</i> , 38, 533-545.

Paulhus (1983) predlaže višedimenzionalnu skalu u kojoj se dimenzije ne odnose na izvore kontrole, već na područja ili domene nad kojima se ostvaruje kontrola. Prva subskala, ipak zahvaća generaliziranu kontrolu, tj. opću osobnu efikasnost u ostvarivanju ishoda, dok su preostale dvije usmjerene na specifična područja interpersonalnih odnosa i utjecaja na šire polje društvenih i političkih događaja.

Naziv	SOC – Spheres of Control
Autor(i)	Paulhus, D., 1983.
Svrha	Skalom se ispituje percipirana kontrola vezana uz opću osobnu efikasnost (personal efficacy), kontrola u interpersonalnim odnosima (interpersonal) i kontrola u području uključenosti u društvene i političke događaje (sociopolitical). Skala nije često korištena u istraživanjima kontrole, ali je konceptualno zanimljiva s obzirom na pretpostavljena područja kontrole.
Opis	Skala područja kontrole ispituje percepciju vlastite kontrole u različitim područjima života prije svega na dimenziji „mogu - ne mogu“ kontrolirati i posredno zahvaća lokus kontrole. Predstavlja otklon od klasičnog Rotterovog koncepta uvođenjem tri različita područja ili domene života u kojima se mogu razviti očekivanja o izvorima kontrole. Paulhus polazi od pretpostavke da se kontrola koncentrično širi od područja vlastitog djelovanja, na socijalne odnose te na širu okolinu.
Broj čestica i način odgovaranja	Konačna verzija sastoji se od 30 čestica raspoređenih u 3 subskale pri čemu svaka sadrži 10 čestica. Stupanj slaganja uz sadržaj svake čestice izražava se na ljestvici od 7 stupnjeva (7 = slaganje; 1 = neslaganje). Ukupni rezultat na svakoj od 3 subskale može varirati u rasponu od 10 (niska kontrola) do 70 (visoka kontrola).
Primjer čestica	Subskala osobne efikasnosti: „Kada nešto planiram, siguran sam da ću to i ostvariti“. Subskala interpersonalne kontrole: „Iako se osjećam uspješnim u mnogim područjima, čini mi se da nisam dobar u kontroli mojih odnosa“. Subskala kontrole u domeni društvenog i političkog djelovanja: „Vlastitim snagama možemo iskorijeniti političku korupciju“.
Metrijske karakteristike	Interkorelacije subskala su niske i kreću se između .00 i .30. Faktorske analize potvrđuju tro-faktorsku strukturu, a pouzdanosti procijenjene alfa koeficijentom kreću se između .75 i .80. Sve tri subskale koreliraju negativno s Rotterovom skalom u rasponu od -.37 (subskala osobna efikasnost) do -.50 (subskala socio-političke kontrole). Rezultati razmjerno dobro predviđaju očekivanu uspješnost u različitim vrstama poslova.
Originalni izvor	Paulhus, D. (1983). Sphere-specific measures of perceived control. <i>Journal of Personality and Social Psychology</i> , 44, 1253-1265.

Lefcourt i suradnici (1979) razvijaju više verzija višedimenzionalnog instrumenta kojim nastoje ispitati različite vrste atribucija u dvama različitim područjima. U okviru unutarnjih kauzalnih atribucija razlikuju utjecaj sposobnosti i napora, dok kod vanjskih atribucija razlikuju utjecaj sreće i konteksta. Na osnovi ovih subskala moguće je izraziti i ukupni rezultat na dimenzijama unutarnjih i vanjskih atribucija. Opisane vrste atribucija neovisno se ispituju u području postignuća i području socijalnih odnosa. Osim toga, sadržajem tvrdnji autori nastoje podjednako zahvatiti atribucije vezane uz uspješne i neuspješne ishode.

Naziv	MMCS – Multidimensional-Multiattributonal Causality Scale
Autor(i)	Lefcourt, H. M., von Baeyer, C. L., Ware, E. E. i Cox, D. J., 1979.
Svrha	Skala je namijenjena ispitivanju kauzalnih atribucija osobnog uspjeha/neuspjeha u dva šira područja: postignuća u području akademskog konteksta (izražena kroz različite aktivnosti) i uspješnost u socijalnim odnosima.
Opis	MMCS predstavlja odklon od jednodimenzionalnog mjerenja lokusa s obzirom na područje ponašanja. Autori predlažu skalu koja se sastoji od dva dijela pri čemu prvi dio mjeri lokus kontrole u području osobnog postignuća (achievement), dok se drugi dio odnosi na područje socijalnih odnosa (affiliation). Osim toga, autori su pri izradi čestica uključili četiri vrste kauzalnih atribucija u skladu s postavkama teorije atribucija.
Broj čestica i način odgovaranja	Skala se sastoji od 48 čestica podijeljenih u dvije subskele: područje postignuća (24 čestice) i socijalni odnosi (24 čestice). Stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom izražava se na ljestvici od 5 stupnjeva (0 = ne slažem se; 4 = slažem se). Unutar svake subskele autori razlikuju četiri domene koje sadrže različite vrste uzroka. Dvije se odnose na unutarnje uzroke (vlastite sposobnosti i napor), a preostale dvije na vanjske uzroke (kontekst i sreća). Svaki od navedenih aspekata opisan je sa šest čestica, pri čemu je uravnotežen broj čestica koje opisuju uspjeh i neuspjeh. Ovakva operacionalizacija omogućuje izražavanje ukupnog rezultata na razini postignuća i socijalnih odnosa te unutar svakog od ta dva područja izražavanje zasebnih mjera unutarnjeg i vanjskog lokusa, sposobnosti, napora, konteksta i sreće, kao i mjera koje se odnose na uspjeh i neuspjeh. Ukupni rezultat u obje domene formira se na osnovi odgovora na 24 čestice i može varirati u rasponu od 0 do 96 pri čemu viši rezultat ukazuje na ekternalnost.
Primjer čestica	Postignuće: „Osjećam da su moje dobre ocjene u najvećoj mjeri odraz mojih sposobnosti“. „Dobre ocjene koje ostvarim rezultat su napora koji sam uložio u pripremu“. „Ponekad su dobre ocjene koje ostvarim rezultat laganog ispita“. „Ponekad je moj uspjeh na ispitu rezultat sreće“. Socijalni odnosi: „Činjenica da netko ima dobre prijatelje rezultat je njegovih socijalnih vještina“ „Prijateljstva koja sam ostvario rezultat su mog truda i zalaganja“. „Što god ja činio, nekim ljudima se neću nikada svidati“. „Problemi koje imam u odnosima s prijateljima često su rezultat slučaja“
Metrijske karakteristike	Mjere pouzdanosti razlikuju se za različite subskele, ali za ukupne rezultate u domeni postignuća kreću se u rasponu od .58 do .80, a za socijalne odnose od .66 do .88 (alfa koeficijent). Lokusi u području postignuća i socijalnih odnosa koreliraju između .20 i .29 što potvrđuje pretpostavku o važnosti mjerenja lokusa ovisno o području. Korelacije dva ukupna rezultata s Rotterovom skalom kreću se u rasponu od .23 do .62 za postignuće te .37 do .55 za socijalne odnose.
Originalni izvor	Lefcourt, H. M., von Baeyer, C. L., Ware, E. E. i Cox, D. J. (1979). The multidimensional-multiattributonal causality scale: The development of a goal specific Locus of Control scale. Canadian Journal of Behavioral Science, 11, 286-304.

3.5. Sažetak trećeg poglavlja

U trećem poglavlju opisani su različiti instrumenti namijenjeni mjerenju lokusa kontrole. Instrumenti su podijeljeni u mjere generaliziranog lokusa, mjere namijenjene djeci, mjere lokusa u području zdravlja te mjere lokusa prilagođene specifičnim područjima ponašanja. Naglašena je važnost izbora instrumenta primjerenog karakteristikama ispitanika te ciljevima istraživanja i namjeni ispitivanja.

Izdvojene su neke od karakteristika mjera lokusa kontrole o kojima treba voditi računa pri izboru prikladnog mjernog instrumenta. Prva važna značajka odnosi se na operacionalizaciju samog konstrukta od koje polaze autori te sadržajnu valjanost instrumenta. Druga značajka odnosi se na dimenzionalnost koja može varirati od jedne bipolarne dimenzije (unutarnje-vanjsko), preko zasebnih dimenzija unutarnjeg ili vanjskog lokusa, do višedimenzionalnih mjera kojima se ispituje veći broj faktora koji utječu na ishode. Treća karakteristika odnosi se na generalnost lokusa, pri čemu se može ispitivati opća kontrola nad događajima u životu ili se ispituje doživljaj lokusa u specifičnim područjima kao što su posao, roditeljstvo, zdravlje i dr. Četvrta karakteristika relevantna za izbor instrumenta usmjerena je na različite vrste procesa koji su predmet kontrole ili su uključeni u mehanizme kontrole kao što su kognicije, emocije ili ponašanje. Sljedeće obilježje odnosi se na ciljanu populaciju za koju je pojedini upitnik prilagođen kao što su npr. djeca ili odrasli, vozači, oboljeli od određene vrste bolesti i sl. Uz to, dio instrumenata usmjeren je primarno na atribucije različitih uzroka na osnovi kojih se posredno može zaključivati o vrsti lokusa.